

Raportul dintre sculptură, arhitectura țărănească în lemn și instalațiile tehnice sătești în orizontul civilizației rurale, cu o privire specială asupra spațiului românesc

Prof. dr. Laura Flore
Palatul Copiilor și Elevilor Ilfov
laura_pictor_restaurator@yahoo.com

Abstract

Wood is alive, since it has played a very important role in people's lives for thousands of years. We cannot see it as a crude, primary material. No other material radiates as much warmth as wood. Perhaps this is the result of the continuous influences of eternal change to which a tree is subjected from the moment it is planted. Needing to adapt to constantly changing situations, wood acquires a noble character.

Keywords: *art, visual, wood, traditional architecture, Romanian tradition, popular, wooden churches*

Scurt istoric

Cu mii de ani în urmă, lemnul a fost folosit de greci la fabricarea sarcofagelor, apoi el a fost utilizat în pictura portabilă, mai apoi la panourile pictate în encaustică, iar în Evul Mediu la icoanele bizantine pe lemn. În perioada renașterii, secolele XIV-XV, în sudul Europei a fost perioada de vârf a folosirii lemnului ca suport, cu toate că apare pânza. În zilele noastre, lemnul este încă folosit, dar mai puțin, datorită suportului de pânză care este preferat de pictori.

Din cele mai vechi timpuri, lemnul a fost folosit ca suport în picturile de șevalet și de el depinde buna păstrare și trăinicia picturii. Pictorii egipteni, greci, romani și bizantini, în decursul vremii au folosit aproape toate felurile de lemn, dar fiecare a folosit lemnul care l-a găsit mai cu ușurință.

„Istoricul obiectelor de lemn este foarte redus. Din epoca preistorică nu s'a păstrat nici o urmă, deși foarte probabilă este existența unei perioade a lemnului. E natural ca bățul să fi servit ca prima armă de apărare a neoliticului, deși nu se găsesc dovezi, ele fiind mistuite de foc sau umezeala pământului. Au dispărut și cozile de lemn ale uneltelor de piatră, asemenea topoarelor noastre.

Întipăririle stâlpilor și nuelelor rămase în pământul ars ce alcătuia tencuiala locuințelor neolitice ne dovedesc însă rolul ce l-a avut, atunci cași acum, lemnul în arhitectură. În săpăturile sălașurilor preistorice se regăsesc, în pământ, locurile rămase goale ale temeliei stâlpilor ce susțineau clădirea; lemnul s'a mistuit și gropile singure ne mai amintesc șirul de coloane ale tindei preistorice, ce persistă încă în arhitectura de azi.

Ornamente reliefate în tencuiala s'au găsit la o casă din Ariușdul neolitic, făcând dovada ornamenticeii arhitecturale a acelor îndepărtate vremuri. Nu s'a păstrat însă nici o coloană de lemn, într'un mediu însă atât de artistic, judecând după splendidele ornamente ale olăriei reliefate sau pictate în mai multe culori suprapuse,... Dovezi palpabile, pentru motivele arătate, ne lipsesc; prin analogie, însă, existența creștăturilor în lemn poate fi datată din epoca preistorică, în care este dovedită cu siguranță întrebuințarea stâlpului ca organ principal al arhitecturii acelor vremuri, cași a celor de azi.

Modelele atât de rafinat combinate sub care ni se prezintă azi sculpturile coloanelor și toate celelalte izvoade de creștături sânt dovada unei foarte îndelungi și treptate dezvoltări. Ele nu sânt, în nici un caz, rezultatul unor inspirații spontane, ci al transformărilor și adaosurilor acumulate succesiv de nenumărate generații. Migăleala cu care sânt orânduie și grija cu care sânt compuse motivele, dela cele mai simple până la cele mai complicate, precum și adaptarea lor, în proporții și stil, la diferitele întrebuințări, denotă lungă și neîntreruptă lor aplicare... Dar, numai un neam înzestrat cu un puternic simț artistic a putut să menție, în ciuda vremurilor și a influențelor, aceeași direcțiune fără abateri în desacord cu tendința imprimată dela obârșie.”¹

„În cazul special... Chiar și cei mai sceptici, în lipsa documentelor, nu ar consimți să admită originea tracică a motivelor, sculptural, ei nu pot nega activitatea sculpturală din epoca romană, din care ne-au rămas nenumărate și prea variate fragmente ornamentale în piatră. Toate capitellurile însă, conform tipicului grecesc împrumutat și uneori ușor modificat de la romani, cuprind forme florale iar nu geometrice, care însă singure apar la stâlpii noștri de lemn... se pot trage două concluzii importante:

- 1) Puritatea menținerii stilului nostru geometral, care, conformându-se tuturor cerințelor și climelor a trecut prin toate țările, menținându-și autoritatea din vremea clasică a Eladei și până în zilele noastre.
- 2) Inexistența unei influențe romane asupra artei băștinașe.”²

---

¹ Dr. TZIGARA Samurcaș, Izvoade de creștături ale țaranului român, Atelierele grafice SOCEC & Co, Societatea anonimă, 1928, pag. 24-25

² Dr. TZIGARA Samurcaș, Izvoade de creștături ale țaranului român, Atelierele grafice SOCEC & Co, Societatea anonimă, 1928, pag. 26-27

„Din primele veacuri ale creștinismului, în Armenia, în Syria cea cosmopolită și în special la Copti, urmași creștini ai Egiptenilor clasici, găsim pe reliefurile cu figuri în piatră sau în lemn, chenare cu ornamente ce se apropie de ale noastre, având acelaș substrat geometral... vom urmări originea creștăturilor prin analogii cu ale altor popoare. Izbitoare este apropierea, în unele cazuri chiar identitatea, unor creștături ale noastre și ale îndepărtatei Scandinavii, ce am semnalat încă demult (Convorbiri Literare, Iulie 1909). Dar nu numai în Suedia sau Irlanda, ci în Balcani cași în Carpați, în Alpi și până în Pirinei, se țin lanț ciobanii încreștând la fel, după cum unii chiar cântă în aceleași buciume sau cimpoaie ca ale noastre... creștăturile românești față de ale Ungurilor și ale Secuilor, cu care locuiesc adesea în acelaș sat chiar... caracterul Asiatic al ornamenticeii maghiare, întrebuițând elemente florale și ale penei de păun...”³.

„Toate popoarele, la care găsim izvoade de creștături în genul alor noastre, au pornit dela aceeași noțiune abstract a combinației lineare, geometrice, fără a fi subjugate de natura vie înconjurătoare. Acesta este fondul comun populațiilor pe cari le cuprindem sub numele generic de rasă alpină... Dacă materialul lemnos din vremurile preistorice se păstra, am fi înregistrat cu siguranță și o epocă a lemnului; anterioară celei care, servindu-se de materiale mult mai greu accesibile, ca arama sau cositorul, era condiționată de meșteșuguri mult mai complicate, ca de pildă acel al topirei, amestecării și prelucrărilor. Dacă tehnice așa de anevoioase cum este a extragerii și prelucrării bronzului, s’au putut lăți în Europa în decursul unui mileniu, aproximativ între anii 2.000-1.000 a. Chr., ce ne împiedică să admitem că, mult mai lesne și repede, s’a propagat încreștarea lemnului, favorizată de un material atât de comun și de unelte așa de răspândite ca oasele ascuțite de pești sau dinții de animale, cari au precedat cu siguranță costurile de metal. Ciobanul încreștându-și bâta pe plaiurile înverzite era contemporan al ceramistului neolitic rămas în vale, care, pe oala plămădită de mâna lui, la început fără ajutorul roatei, a imprimat acele splendide ornamente adâncite, reliefate, sau chiar zugrăvite în culori suprapuse cu măiestrie... Din nefericire, efemera lui existență ne împiedică să urmărim, ca pe celelalte materiale mai rezistente, diferitele faze ale desfășurării creștăturilor în lemn, care trebuie să fi evoluat paralel cu ornamentica generală a acelor timpuri îndepărtate... dela prima creștătură cu care ciobanul și-a însemnat bâta sau căucul, spre a le deosebi de ale tovarășilor săi, și până la perfecțiunea izvoadelor de azi, nenumărate forme intermediare au fost necesare.”⁴

---

³ Dr. TZIGARA Samurcaș, Izvoade de creștături ale țaranului român, Atelierele grafice SOCEC & Co, Societatea anonimă, 1928, pag. 27

⁴ Dr. TZIGARA Samurcaș, Izvoade de creștături ale țaranului român, Atelierele grafice SOCEC & Co, Societatea anonimă, 1928, pag. 28-30

2. Sculptura

Din punct de vedere al formelor primordiale, acestea sunt clasificate mai degrabă în funcție de loc decât de timp; astfel, modelul specific unei zone poate exista o perioadă mare de timp fără a fi modificat. Aceste forme se întâlnesc mai ales la obiectele pe care le foloseau zilnic, de uz casnic, care din momentul în care și-au căpătat forma proprie scopului, nu se schimbă în timp. Exemple de acest fel sunt lăzile de lemn sau lăzile de zestre, sfeșnicele de biserică sau de șezătoare, linguri, furculițe, solniță, bărdăcel, spărgător de alune, ulcioare, fluiere, furci etc.

La sași și la unguri baza ornamentelor sculptate o constituie culoarea și ornamentele florale. Până și porțile țărănești la secui au culoare. La noi, sunt lipsite de culoare cu mici excepții, în Bucovina, datorită ornamentelor cu mărgelile colorate, întâlnim și porți colorate.

Referitor la tehnica creștăturilor, acestea au fost executate cu ajutorul unui briceag sau a custurii, iar la obiectele de mari dimensiuni cum sunt stâlpii, porțile etc., ornamentele au fost făcute cu dălți de mărimi diferite, iar pentru cele care au cercuri, s-a folosit compas și burghiu.

Deși uneltele folosite în trecut la realizarea ornamentelor erau primitive, contururile acestora erau foarte precise, ceea ce ne duce cu gândul că autorii aveau o foarte mare siguranță în realizarea lor. Liniile sunt trase fără întrerupere, fiind tăioase, muchia de tăiere nu este niciodată în unghi drept cu suprafața, ci este întotdeauna înclinată. Prin această tehnică se evită contrastele prea mari de umbre, dând impresia că acea creștătură are o mai largă desfășurare iar suprafața de lumină pare mai mare. Astfel, prin alternarea șanțurilor cu muchiile puțin înclinate și care apoi sunt despărțite de alte linii ușor aduse, rezultă ornamente ce par a fi plane. Aceeași tehnică ce are contururi tăioase dar și suprafețe piezișe, se întâlnește la toate neamurile indiferent de timpul în care au fost realizate.

Desenul după care au fost realizate are la bază liniile drepte, circumferința și liniile ondulate sau curbe care au fost înscrise într-o schemă geometrică. Motivele ornamentale rezultate au la bază patru principii: principiul repetiției, principiul alternanței, principiul simetriei și principiul radiațiunii.

Principiul repetiției constă în executarea mai multor creștături care au aceeași formă dar și aceeași dimensiune, unul după altul la aceeași distanță (cunoscuți sub numele de dinți de fierăstrău).

Principiul alternanței, inspirat din repetarea constantă și succesivă dintre zi și noapte, constă în repetarea a două sau mai multor motive de aceeași dimensiune și aceeași formă. Exemplu, triunghi-romb, triunghi-romb etc.

Principiul simetriei constă în repetarea aceluiași motiv de aceeași dimensiune, dar față de o axă de simetrie, adică, ce se află în partea dreaptă a axei trebuie să se regăsească ca formă și mărime și în partea stângă a axei.

Principiul radiațiunii are la bază forma globului solar cu ale sale raze, în creștături regăsindu-se ca un punct central din care pleacă diferite raze egale ca mărime și dispunere.

Aceste principii au dus la crearea compozițiilor ornamentale.

Din punct de vedere al elementelor plastice folosite, creștăturile au la bază punctele și liniile. Punctele sunt fie simple scobituri, fie de forme și mărimi diferite. Acestea pot avea forme dreptunghiulare, triunghiulare, rotunde, rombice, semicirculare sau eliptice, și nu întâlnim punctul singular, ci grupate astfel încât duc la figuri de sine stătătoare.

Combinarea liniilor drepte cu cele curbe și cu punctele, duc la o infinitate de combinații de modele.

Multe din motivele de la noi din țară se întâlnesc și la alte popoare datorită fondului comun de la care pleacă, dar au caractere specifice care alcătuiesc patrimoniul național al fiecărui popor.

La furcile de tors, deși sunt unele din aceeași zonă, fiecare artist a făcut-o altfel pentru a-și aduce aportul propriu în înfrumusețarea sa.

3. Arhitectura

„Arhitectura poate fi considerată una dintre formele cele mai elocvente de expresie a modului de viață, a gustului pentru frumos sau a unor tradiții etnografice și culturale... În tabloul de ansamblu al sistemului constructiv românesc, lemnul, ca material de construcție, are ponderea cea mai ridicată. Piatra și pământul au fost de asemenea folosite, uneori cu rezultate plastice deosebite.

Oamenii au construit utilizând materialele locale, aflate la îndemână în zonă sau în împrejurimi: lemn de diferite esențe (brad, molid, stejar, fag) piatră de râu sau pământ galben, acestea fiind completate de o gamă variată de alte materiale, suplimentare, întrebuințate pentru zidit, izolat sau pentru acoperiș.

Structura arhitecturală a casei tradiționale este de o mare simplitate, fiecare dintre elementele constructive fiind perfect raționalizat, dovadă a unei mari experiențe istorice în artă și știința de a construi în lemn. Casa este un spațiu funcțional complex, destinat adăpostirii, preparării și consumului hranei, odihnei, depozitării inventarului casnic. Ea oferă adăpost și căldură, precum și siguranță, intimitate și confort, un spațiu al sacralului cotidian, reflectând în cele mai mici detalii imaginea și caracteristicile celui care o locuiește, a comunității din care face parte și a vremurilor pe care acesta le trăiește.

Metodele de construcție evoluează de la nuiielele împletite manual, prinse într-o structură simplă de stâlpi și tâlpi, până la cununile de bârne prelucrate mecanic, cu ajutorul instalațiilor hidraulice sau mecanice preindustriale. Succesiunea acestor tehnici nu este una strict eșalonată în timp, prezența unor tehnici arhaice de construcție fiind înregistrată până în zilele noastre din motive evidente: eficiența și eficacitatea acestora este dată de disponibilitatea materialelor, durabilitatea acestora, precum și ușurința punerii în operă.”⁵

Din punct de vedere al tehnicilor de construcție utilizate la edificarea spațiilor în care locuiau, adăposturilor, a spațiilor pentru depozitare sau destinate desfășurării unor activități, în țara noastră întâlnim o mare varietate de tehnici. Tehnica nuiielelor împletite pe schelet de „furci” înfipite în pământ cunoscută ca tehnica amnarelor este întâlnită de asemenea în aproape toată Europa centrală și occidentală. Tehnica cununilor orizontale de bârne este de asemenea întâlnită în Europa nordică, bazinul Mării Baltice, zonele împădurite ale Rusiei și regiunile muntoase din lanțul muntos ce străbate Carpații, Alpii și Pirineii.

„Planimetria caselor este, în general, prezentată evolutiv, de la casa mononucleară, până la casa cu trei până la patru încăperi, variind în funcție de utilizarea spațiului construit, de resursele de care dispuneau proprietarii, de meseriile practicate de aceștia etc. Elevația pornește de la casa simplă așezată pe un soclu mic de piatră, și se oprește la casa cu parter și etaj.”⁶

„Ornamentarea stâlpilor de la prispă, a ferestrelor, a tocurilor de ușă și a cosoroabelor probează măiestria prelucrării lemnului în zonele etnografice de proveniență a monumentelor.”⁷

„Zona colinar-depresionară prezintă o arhitectură a foioaselor, lemn de stejar, cerulete, stejar, zona montană, de rășinoase, lemn de brad, molid sau pin, iar zona de podiș-câmpie, de pământ galben amestecat cu paie aplicat pe diverse structuri de lemn. Tehnicile de lucru sunt de diferite tipuri, fie că vorbim de cioplire cu barda sau securea, fie că vorbim de debitarea prin crăpare cu toporul sau trașca sau de debitarea în joagărele hidraulice. Tipurile de îmbinări sunt într-un număr mare. Varietatea tehnicilor de construcție este la fel de complex și bine ilustrată... În cazul sistemului constructiv pe orizontală, putem vorbi de cel puțin șase tipuri de cheutori: cheutoare dreaptă, cheutoare coadă de rândunică în lemn rotund, cheutoare coadă de rândunică în lemn semirotund și în patru fețe, cheutoare semi-coadă de rândunică, cheutoare rotundă sau cheutoare în T. În cazul sistemului constructiv pe

---

⁵ BARON, Ovidiu, Arhitectură Muzeul civilizației populare tradiționale Astra, Editura „Astra Museum”, 2012, pag. 30-31

⁶ BARON, Ovidiu, Arhitectură Muzeul civilizației populare tradiționale Astra, Editura „Astra Museum”, 2012, pag. 31

⁷ BARON, Ovidiu, Arhitectură Muzeul civilizației populare tradiționale Astra, Editura „Astra Museum”, 2012, pag. 32

verticală avem ilustrate tehnica grădelelor, paianta și îmbinarea în căței și șoși... Tehnica realizării acoperișului este în două ape, trei, patru și chiar cinci ape. Materialul pentru învelitoarea caselor este divers: paietele călite prin călcare, pentru zona montană, snopii de paie pentru zona depresionară și de podiș, șindrila, dranița, sau șita de diferite dimensiuni sau tipuri - horjită și teșită sau simplă.”⁸

„Paiele pentru acoperișuri (de grâu, secară sau alac, cereale intens cultivate în zonă) se secerau manual, începând cu luna august, perioadă considerată optimă, se adunau snopi ce erau lăsați la uscat în claie, afară, apoi paietele erau duse în șură și erau îmblătite. Prelucrarea mecanică (extragerea boabelor utilizând batoza) deteriorează paiul, făcându-l mai puțin rezistent. Când iernile se prelungeau, fiind foarte grele și nutrețul pentru animale nu mai era suficient, casele sau șurile puteau fi utilizate drept sursă de nutreț pentru animale: se descopereau parțial, pentru a se asigura hrana animalelor.”⁹

Casele erau orientate spre est, acest lucru se făcea pentru expunerea la soare și lumină.

În cartea sa, „Etnologie”, Paula Popoiu are în vedere planul gospodăriei cu forma precum și modul în care au fost grupate casa și anexele, ocupațiile celor care locuiau în acea casă, dar și zona geografică în care a fost construită, și clasifică gospodăriile astfel:

1. După ocupațiile pe care le aveau:
  - a) Agricole - caracteristice zonei de câmpie, cu anexe semi-îngropate de tip bordei pentru adăpostirea cerealelor, poziționate lateral, în dosul casei sau chiar lipite de casă.
  - b) Agro-pastorale - caracteristice zonei de deal și de munte, ce au anexe mai multe și mai mari pentru adăpostirea animalelor, ce au pod și șură.
  - c) Pomicole - caracteristice zonei de deal, ce au case supraînălțate pe pivnițe de piatră, iar anexele sunt prevăzute cu cuptoare pentru uscat fructele, pentru fermentat și fiert țuica, dar și anexe pentru păstrarea vaselor și produselor.
  - d) Viticole - caracteristice zonei de deal, ce au pivnițe, crame și beciuri, aceste case au două niveluri sau foișor.
  - e) Specializate pe meșteșuguri tradiționale - au ateliere specializate, fie lipite de corpul casei, fie separate ca: fierării, cuptoare de oale, mori, șteampuri pentru măcinat minereul, instalații tehnice.

---

⁸ BARON, Ovidiu, Arhitectură Muzeul civilizației populare tradiționale Astra, Editura „Astra Museum”, 2012, pag. 33

⁹ BARON, Ovidiu, Arhitectură Muzeul civilizației populare tradiționale Astra, Editura „Astra Museum”, 2012, pag. 35

f) Piscicole - în zonele Deltei, Dunării sau litoral, au așa numitele cherhanale, care sunt niște anexe în care se păstrau bărcile, uneltele de pescuit dar și unde se prelucra și se păstra peștele.

2. După plan și împrejmuire:

a) După modul de delimitare a gospodăriei cu ajutorul îngrăditurii:

- Fără îngrăditură - caracteristică zonelor de munte, unde casa și anexele se află în central gospodăriei, iar comunicarea cu celelalte case se face prin poteci.
- Cu curte dublă - caracteristică zonelor premontane, casa este nedespărțită de anexe prin garduri iar anexele sunt de obicei în fața casei pentru a putea fi păzite.
- Cu curte închisă - caracteristică zonelor puțin accidentate, unde sunt grupate mai multe case care sunt despărțite prin garduri; Zona Munteniei, Dobrogei, Banat și Bran.

b) După modul de dispunere a casei și anexelor:

- Cu organizare regulată pe laturile curții.
- Cu construcții aglomerate, distribuite oriunde în curte.
- Cu organizare lineară, cele de influență germană.

c) Tipuri speciale:

- Cu curte dublă - agro-pastorale - care despărțea casa de zona animalelor.
- Cu ocol întărit - acestea sunt casele izolate la marginea zonelor păduroase și sunt împrejmuite pentru a proteja casa de răufăcători sau de animalele sălbatice. Întâlnită doar în câteva zone ale țării ca, Bran, Banat, Valea Jiului, nordul Moldovei și Mărginimea Sibiului.
- De tip francon - în Transilvania în zonele de conviețuire cu sașii, această casă are forma unui patruleter lung și îngust, iar anexele sunt amplasate perpendicular pe casă.

În arhitectura tradițională deosebim patru feluri de construcții, în funcție de destinația ce o aveau:

1. Locuința - prima și cea mai importantă construcție.
2. Anexele gospodărești - șura, grajdul, crama, cotețele etc.
3. Construcțiile comunitare - biserica, școala, hanul și primăria.
4. Instalațiile țărănești - mori, vâltorile, pivele.

1. Locuința - după elevație, avem următoarele tipuri de locuințe:

- Bordeiul

- Locuința cu podea adâncită (0,2 – 0,5m)
- Locuința la nivelul solului sau de suprafață, cu unul sau două niveluri.
- Locuința pe piloți - locuințe cu podea suspendată pe stâlpi.

Bordeiul sau locuința semi-îngropată de sorginte neolitică este un tip arhaic de locuință. Era construită doar în anumite zone unde pânza de apă freatică era la adâncime, făcută din materiale perisabile, era întunecoasă și nu permitea desfășurarea activităților la interior. La exterior, bordeiele apar ca niște movile de pământ acoperite de paie cu buruieni, iar acoperișul de paie se lasă până aproape de sol. La interior, pereții sunt din bârne de stejar groase cioplite manual. Acoperișul de paie stă tot pe scânduri de lemn în două ape.

Are dezavantajul infiltrărilor de ape, precum și al inundațiilor în cazul ploilor torențiale. Avea și unele avantaje: vara era răcoare în interior, iar iarna păstra căldura. Deși la început bordeiele aveau doar o singură cameră, ulterior ele s-au extins, întâlnindu-se și bordeie cu trei sau chiar patru încăperi.

Locuințele de suprafață, atât cele cu podea adâncită cât și cele cu unul sau două niveluri, necesitau mai mult lemn pentru construcție, dar acestea nu reprezenta o problemă în zonele împădurite, pietroase sau în zonele cu pânza freatică mai la suprafață.

Deși la început chiar și aceste tipuri de locuințe aveau spațiul locuibil restrâns (o cameră), ulterior acestea s-au dezvoltat, având chiar două etaje sau un etaj și podul. În cazul caselor cu podea adâncită, acestea aveau o pivniță sau un beci pentru depozitarea alimentelor.

Casa cu o încăpere sau monocelulară are amplasată vatra într-un colț al casei; mai rar întâlnim vatra așezată în mijlocul încăperii. Camera servea atât pentru locuit, cât și pentru prepararea și servirea mesei.

În cazul caselor cu podea adâncită, fundația era săpată în pământ la 80-100 centimetri și era făcută din piatră legată cu mortar galben sau din var cu nisip. Partea locuită are, în general, o încăpere, dar ulterior s-au extins la două sau chiar trei încăperi. La casele cu pod sau mansardă, acestea erau făcute tot din lemn și serveau pentru depozitarea alimentelor sau chiar pentru locuit.

Acoperișul poate avea între două și cinci pante sau ape și este format din două elemente: șarpanta și învelitoarea.

Șarpanta este armătura de lemn a acoperișului și este format din grinzi, cosoroabe, grinzile mici, leăturile, căpriorii și grinda de coamă. Șarpanta înaltă susține învelitorile mai ușoare, ca cele de paie și stuf. Cele cu înălțime mică susțin învelitorile mai grele, cum sunt șindrilele sau șitele din lemn.

Învelitoarea din paie este cea mai răspândită, întâlnită în zonele unde se practica agricultura. Astfel de case sunt răcoroase vara și călduroase iarna. Acoperișul avea grosimea între 70 și 100 cm, iar pentru un plus de izolare, se folosea pe interior material natural ca fibrele animale sau cânepa. Durata de

viață a acestor acoperișuri poate varia între 40 și 70 de ani, dar paiele trebuie reîmprospătate la 7-10 ani.

Acoperișul cu șindrilă își are originea apariției în epoca fierului, deoarece necesita debitarea calupurilor de lemn cu fierăstrăul. Materialul lemnos din care este realizată este din esență de molid, brad, larice, castan, salcâm și cedru.

Materialul lemnos este recoltat iarna când copacii sunt în sevă. Aceștia sunt aleși, tăiați și mai apoi debitați în calupuri de dimensiunile dorite. După aceea, este despicat și prelucrat până ajunge la aspectul de șindrilă. Șindrila se montează apoi pe lați sau șipci de lemn în două până la cinci straturi.

Alături de arhitectura caselor putem observa și decorarea acestor case ca element de reprezentare precum și de fală a proprietarului. Acesta își decora atât ramele ferestrelor, grinzile, stâlpii prispei, precum și ușile. Tehnicile folosite sunt cioplirea, sculptura sau traforarea¹⁰, iar motivele sunt geometrice.

Cioplirea se realiza cu o lamă de oțel numită cuțitoaie și a fost folosită în zonele Moldova, Gorj, Oaș și Moldova de nord, motivele decorative folosite fiind geometrice și simple. Cioplirea era folosită la decorarea grinzilor, ramelor ferestrelor și stâlpilor prispei.

Crestăturile au aria cea mai mare de răspândire. Acestea se regăsesc de la scrijelirea puțin adâncită, mai fină cu un decor mărunț, la relief adâncit obținut prin eliminarea unei cantități mai mari de material lemnos. Aceste modele decorative se întâlnesc în special în Moldova, Transilvania, Maramureș și Gorj.

2. Anexe gospodărești - șura, grajdul, crama, cotețele etc.

Acestea erau fie corp comun cu casele fie, despărțite de acestea prin garduri. Materialele din care erau făcute sunt aceleași ca și cele din care erau făcute casele și respectând aceleași metode de lucru și de realizare.

3. Construcțiile comunitare - biserica, școala, hanul și primăria

Școlile erau făcute de oamenii din comunitate din aceleași materiale ca și casele, dar destinate scopului pentru care au fost construite. De obicei aveau o singură încăpere care era clasa în care se învăța.

Hanurile erau construcții arhitectonice care au fost adaptate pentru a adăposti călătorii și mărfurile acestora. De obicei erau amplasate în centrul satelor sau târgurilor sau de-a lungul drumurilor. Ele asigurau locuri pentru dormit, hrană și siguranță împotriva tâlharilor. Forma pe care o aveau era de litera L sau U, de obicei în jurul unei curți interioare. De obicei aveau două niveluri, parter și etaj. De asemenea, în curtea interioară aveau grajduri pentru animale, magazii și potcovării.

---

¹⁰ Traforajul reprezintă tehnica prin care se îndepărtează o porțiune de material lemnos cu ajutorul unor instrumente de tăiere (diferite fierăstraie).

4. Bisericile din lemn

În România sunt în jur de 1440 de biserici de lemn construite până în anul 1919.

În Transilvania au apărut și datorită interdicției impuse de regii maghiari românilor să nu construiască biserici din piatră sau zid care să fie rezistente. Atunci singurul material pe care l-au putut folosi a fost lemnul.

Unele biserici din lemn au fost mutate dintr-o zonă în alta, acest lucru realizându-se cu ajutorul unor bârne de lemn trase de boi. Altele au fost desfăcute bucată cu bucată, numerotate și mutate, iar după mutare au fost reasamblate. Ceea ce este interesant la aceste biserici este faptul că ele pot fi dezasamblate și asamblate la loc fără să se strice ceva din ele.

Bisericile erau construite de meșteri locali, aceiași care construiau și casele din acele zone. Îmbinările dintre bârne pot fi în formă de V, de T și de U, sau în coadă de rândunică, fiind prinse cu ajutorul cuielor de lemn, cuiiele din fier fiind foarte puțin folosite, deoarece fierul era un metal foarte prețios.

Geamurile nu erau din sticlă, ci din piei de oaie, care erau argășite până ce deveneau subțiri și transparente.

Lemnele din care se făceau bisericile erau tăiate în perioada de iarnă, când era foarte ger.

Pictura se făcea fie direct pe lemn, fie pe bucăți de pânză care ulterior erau lipite, fiind realizată de pictori locali. Ea este realizată în tempera, dar sunt și zone în Oltenia și Vâlcea unde se regăsește pictura în frescă (care este aplicată pe cărămidă sau pe piatră, deoarece pe lemn nu adera). În foarte puține cazuri fresca a fost aplicată direct pe lemn.

Un alt mod de aplicare al frescei pe lemn presupunea baterea unor șipci oblice mai întâi, pentru ca fresca să facă priză, după care se punea fresca. O astfel de biserică este biserica de lemn „Sf. Nicolae” din Siliștea, județul Mehedinți.

Un exemplu rar de acest fel se află la biserica din lemn de la Urși, unde fresca a fost aplicată direct pe lemn. În acest caz, lemnul a fost aşchiat având niște găuri ca niște ciupituri datorită cărora fresca a putut să adere la lemn.

Planul este la fel ca la bisericile din zid: pridvor cu stâlpi ciopliți, pronaos, naos și altar, iar acoperișul este ca la casele în 4 ape.

Biserica de la Curechi este deosebită, deoarece turla are înălțimea de 36 de metri, și două balcoane, ceea ce este destul de rar întâlnit și de aceea este mai aparte față de celelalte biserici din lemn din aceeași zonă.

Cea mai înaltă biserică din lemn din lume se află la noi în țară și are o înălțime de 78 m, ea aflându-se în Săpânța.

Ca și la bisericile din lemn, la troițele din lemn găsim aceeași tehnică de execuție și același mod de realizare, și anume, lemnele din care se făceau bisericile și troițele erau tăiate în perioada de iarnă când era foarte ger.

Pictura se făcea fie direct pe lemn, fie pe bucăți de pânză care ulterior erau lipite, ea fiind realizată de pictori locali. Pictura este realizată în tempera.

Deși multe dintre ele erau destinate a fi puse direct afară, unde temperatura și umiditatea sunt cei mai mari factori care le degradează, acestea au rezistat foarte bine în timp.

5. Instalațiile țărănești - mori, vâltori, pive

„Uneltele create de paleoliticieni, prin cioplirea pietrelor, au deschis seria impresionantului proces istoric al progresului tehnic, despre care Vere Gordon Childe spunea că este însăși „urzeala istoriei”, el generând, până astăzi, întregul proces social istoric al fiecărui popor sau grupări umane, oferind un indice, general acceptat, privind evoluția în plan economic și socio-cultural a acestora, treaptă atinsă în evoluție și ca atare, o dreaptă caracterizare a etnoculturii popoarelor lumii (cum spunea Simion Mehedinți, încă din anul 1920), indiferent de epoca istorică în care s-ar afla.”¹¹

Instalațiile tradiționale și procedeele tehnice de realizare au permis schimbul intercultural și interetnic dintre Orient și Occident, ceea ce a dus la progresul etnic.

Dintre aceste instalații amintim:

1. Instalațiile hidraulice tradiționale:
  - Mori cu ciură
  - Mori cu roată verticală
  - Mori cu turbină
  - Mori plutitoare pe vase
2. Instalații pentru prelucrat textile:
  - Pentru spălat și îndesit țesăturile de lână (șeze, vâltori)
  - Pentru bătut țesăturile din lână
  - Pentru întins țesăturile din lână prelucrate la dârștă
3. Instalațiile pentru prelucrat lemnul:
  - Pentru strunjit (strunguri, circulare)
  - Pentru tăiat (gateri, fierăstraie, joagăre)
4. Instalațiile pentru măcinat semințele:
  - Uleiuri mănate de apă
  - Pivele cu pilug pentru pisat grânele și morile de mână cu mișcare lineară.

Din primele două secole d.Hr., de la daci avem morile rotative (conice la daci și cilindric-aplatizate la romani), teascurile cu pene și pivele cu

---

¹¹ DR. BUCUR, Corneliu Ioan, Patrimoniul etnic tradițional (preindustrial) din România, Ed. „Astra Museum”, 2006, pag. 8

jgheaburi din lemn semicirculare (pentru zdrobit fructele) sau circulare (pentru zdrobit oleaginoasele).

Roțile elevatoare, cu tracțiune animală sau acționate de forța hidrolică, au premers apariția civilizației hidrolice. Aceste sisteme hidrolice au dus la apariția vâtorilor pentru prelucrat și spălat țesăturile din lână și la moara cu făcaie sau moara cu ciutură (prin înlocuirea paletelor din lemn cu cupe pentru o mai mare energie).

De la greci am împrumutat sistemul morilor plutitoare, care constă în folosirea unor roți de foarte mari dimensiuni. Acestea au axul roții sprijinit în laterale de două ambarcațiuni, în cea mai mare fiind montat și mecanismul de măcinat.

Astfel, morile de cereală pot fi cu cai, de apă (fixe și plutitoare) și vânt. Cele fixe au roți orizontale (1, 2... 6 roți) sau roți verticale (cu una sau două perechi de pietre), au o aducțiune inferioară (roți cu aripi), medie (roți cu trepte), sau o aducțiune superioară (roți cu cupe).

Morile de vânt, care se mai numesc și “olandeze”, au toată construcția turnată, având doar cupola mobilă, și ele pot fi joase (cu o pereche de pietre) sau înalte (cu două perechi de pietre). De asemenea, aripile pot fi din stuf, scânduri sau din pânze.

Față de morile acționate de cai sau asini, unde pietrele superioare mobile erau în formă de clepsidră și aveau în jur de 2 m diametru, morile medievală aveau roțile poziționate orizontal cu diametru de 16-18 m producând o putere mult mai mare și o viteză de rotire a roților mai mare. Aceste mori fac parte din categoria instalațiilor mixte, deoarece aveau mai multe întrebuințări: moară cu piuă, piuă de haine și de ulei, dârste cu vâltoare, moară cu piuă de ulei etc.

Bibliografie

Victor Brauner D`après Duchamp sau Drumul pictorului catre un suprarealism “bine temperat” Cristian – Robert Velescu, Institutul Cultural Roman, Bucuresti, 2007

Rodin, Meunier, Brancusi si cultura clasica, ” Cristian – Robert Velescu, Institutul Cultural Roman, Bucuresti, 2016

Avant- Gardes et modernites Brancusi, Duchamp, Brauner, Voronca, Tzara & Comp. ,” Cristian – Robert Velescu, Institutul Cultural Roman, Bucuresti, 2013

Arhitectura (Revista Uniunii Arhitecților din Romania) Rural nr.1, Bucuresti ,2016

Patrimoniul tehnic traditional (preindustrial) din Romania.Categorii,tipologii, structure, social – istorice, Prof. Dr. Corneliu Ioan Bucur,Editura “Astra Museum” , Sibiu, 2009

Muzeul civilizatiei populare traditionale "Astra" (Dumbrava sibiului), Prof. Dr. Corneliu Ioan Bucur, Editura "Astra Museum", Sibiu, 2007

Etnologie, Paula Popoiu, Editura Mega, Cluj – Napoca, 2007

NeoRenasterea la Castelul Peles, Alexandru Duta, Muzeul National Peles, 2011

Introducere in arta, Arthur F. Jones, Editura Lider, Bucuresti, 1992

Ghidul Muzeului Tehnicii Populare, Muzeul Brukenthal – Sibiu, Editat la Intreprinderea Poligrafica Sibiu, 1974

Istoria artelor plastice, Vol. I, Adriana Botez – Crainic, Editura Didactica si Pedagogica – R.A., Bucuresti, 1995

Istoria artelor plastice, Vol. II, Adriana Botez – Crainic, Editura Didactica si Pedagogica – R.A., Bucuresti, 1995

Brancusi prinț al formei pure, Ana Calina Garas, Editura RAO Distributie, Bucuresti, 2016

Brancusi artistul care transgresează toate hotarele, Doina Lemny, Editura Noi Media Print, Bucuresti, 2012

Simboluri si alegorii, Matilde Battistini, Biblioteca Nationala a Romaniei, Bucuresti, 2008

Seductia Muzeului, Ilie Moise, Editura "Astra Museum", Sibiu, 2009

Arhitectura Muzeul Civilizatiei Populare Traditionale Astra, Baron Ovidiu, Editura "Astra Museum", Sibiu, 2012

Izvoade de crestaturi ale taranului roman, partea I, adunate si lamurite Dr. Al. Tzigara – Samurcas, Atelierele grafice SOCEC & Co., Societate Anonima, Bucuresti, 1928

Lacasuri din lemn: Biserici de sat din Salaj, Cristian Bracacescu, Editura Igloomea, Bucuresti, 2015

Biserici de lemn din Romania, Ioan Godea, Editura Meridiane, Bucuresti, 1996

Oameni care au faurit Muzeul, Editura "Astra Museum", Sibiu, 2013

Comorile Muzeelor Ruse, Directia companiei ROO "ROOSSA", Editura ROOSSA,

Comorile Muzeelor Europene, Enciclopedia ilustrata de arta, Ecaterina Tuinova, Editura ROOSSA,

Manastiri si biserici din Romania: Transilvania, Iustin Marchis, Editura NOI Media Print, Bucuresti, 2005

Mijloace de transport populare din Romania, Valerie Deleanu, Editura "Astra Museum", Sibiu, 2011